

Wszyscy pracujący Polacy zapłacą za wcześniejsze emerytury nauczycieli

JAROSŁAW KANTOROWICZ
WIKTOR WOJCIECHOWSKI
ekonomiści fundacji FOR

Polacy kończą aktywność zawodową najwcześniej wśród wszystkich krajów UE. W 2005 r. przeciętny wiek, w którym mężczyźni w naszym kraju opuścili rynek pracy, wyniósł jedynie 57 lat. Było to prawie o 4 lata wcześniej niż średnia w krajach UE i na przykład aż o prawie 8 lat wcześniej niż w Estonii. Jedną z dużych grup zawodowych, która w Polsce korzysta z przywileju wcześniejszych emerytur, są nauczyciele. Tylko nieco ponad 5 proc. z nich pracuje do osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego. Niepewność odnośnie zachowania wcześniejszych emerytur w kolejnych latach spowodowała, że w 2007 r. liczba nauczycieli kończących karierę zawodową w wieku produkcyjnym wzrosła prawie o 40 proc. Koszty ich wcześniejszych emerytur obciążą wszystkich podatników. Wcześniejsze emerytury dla nauczycieli, którzy tylko w ubiegłym roku odeszli z rynku pracy, będą kosztować polskich podatników prawie 3,5 mld zł. Tyle łącznie wypłaci im ZUS, zanim osiągną ustawowy wiek emerytalny. Za tę kwotę można byłoby przykładowo wybudować w Polsce prawie 100 km autostrad.

Jeżeli chcemy utrzymać wysokie tempo wzrostu gospodarczego w kolejnych latach, musimy pracować dłużej. Z powodu starzenia się społeczeństwa już od 2012 r. liczb osób w wieku produkcyjnym w Polsce znacznie się kurczy. Utrzymanie dotychczasowych przywilejów emerytalnych spowoduje znaczny wzrost wydatków publicznych. Aby je sfinansować, trzeba będzie zwiększyć podatki. Zdecydowane ograniczenie przywilejów emerytalnych jest

Związki zawodowe zdają się nie dostrzegać wyzwań dla rynku pracy i finansów publicznych, jakie są związane ze starzeniem się społeczeństwa. Tych wyzwań nie dostrzega także prezydent RP, który wspiera w tym sporze związkowców

konieczne, aby Polska mogła istotnie przyspieszyć tempo wzrostu gospodarczego.

Większość nauczycieli w Polsce korzysta obecnie z przywilejów emerytalnych zapisanych w Karcie nauczyciela. Umożliwiają one pracownikom oświaty odchodzenie z rynku pracy nawet 10 lat przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego. Jedynym warunkiem do przejścia na wcześniejszą emeryturę jest 30-letni staż pracy (włącznie z okresem studiów), w tym 20 lat pracy w szkolnictwie. W przypadku nauczycieli w szkołach, placówkach oświatowych, zakładach specjalnych oraz zakładach poprawczych i schronisk dla nieletnich wymagany staż pracy jest nawet o 5 lat niższy (25 lat). W 2007 r. ponad połowa mężczyzn, którzy jako nauczyciele nabyli prawo do emerytury, nie osiągnęła 55. roku życia. Według danych Eurydice w 2003 r. Polska była jedynym krajem w UE, w którym nauczyciele mieli możliwość zakończenia kariery zawodowej bez względu na wiek, a tylko na podstawie spełnienia kryterium stażu pracy. W porównaniu do innych krajów UE przy-

wileje emerytalne w Polsce najsłabiej zachęcają nauczycieli do dłuższej pracy zawodowej. W starym systemie emerytalnym, w którym są nauczyciele chcący przejść obecnie na wcześniejszą emeryturę, każdy dodatkowy rok pracy zawodowej zwiększa przeciętną emeryturę o blisko 30 zł, tj. o 2 proc. W nowym systemie emerytalnym dłuższy okres zatrudnienia będzie wyraźnie podnosił wysokość emerytur, a tym samym zachęcał do dłuższej aktywności zawodowej. Przykładowo o ile w starym systemie przedłużenie pracy nauczycielskiej o 5 lat zwiększa emeryturę o prawie 10 proc., to w nowym systemie takie poświęcenie będzie premiowane ponad 30-proc. wzrostem świadczenia.

Rząd planuje, że w 2009 r. wejdzie w życie ustawa o emeryturach pomostowych. Jej ostatni projekt zakłada, że prawo do wcześniejszego odchodzenia z rynku pracy będą miały tylko osoby urodzone po 1948 r., którzy wykonują pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. O zaklasyfikowaniu do którejś z tych grup mają decydować wyłącznie kryteria medyczne. Na obecnej liście tych prac nie ma jednak większości nauczycieli.

Aby przejść na emeryturę, niemal we wszystkich krajach UE nauczyciele muszą pracować dłużej niż w Polsce. Przykładowo w Niemczech mogą przechodzić na wcześniejszą emeryturę w wieku 63 lat, a zatem dwa lata przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego. Nawet we Francji, która jest mocno przywiązana do przywilejów społecznych, nauczyciele mogą przechodzić na emeryturę nie wcześniej niż po osiągnięciu 60. roku życia. W Szwecji pracownicy oświaty nabywają prawo do wcześniejszej emerytury po 60. roku życia, przy czym więk-

szość z nich pracuje do osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego, czyli 65 lat. Powód – wcześniejsza emerytura w Szwecji jest znacznie niższa od tej, którą uzyskują nauczyciele, pracując do ukończenia 65. roku życia. W 2003 r. wprowadzono tam dodatkowe bodźce finansowe, które zachęcają do pozostania na rynku pracy przez kolejne dwa lata, tj. do 67 lat.

Przywileje emerytalne dla nauczycieli są bardziej rygorystyczne niż w Polsce także w większości nowych krajów członkowskich UE. Na Węgrzech minimalny staż pracy nauczycieli uprawniający do odejścia na wcześniejszą emeryturę wynosi obecnie 34 lata, a od przyszłego roku wzrośnie do 37 lat. Przypomnijmy, że w Polsce wymagany staż to tylko 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet. Na Słowacji z kolei w ogóle nie ma specjalnych przywilejów emerytalnych dla nauczycieli.

Perspektywa znaczącego wzrostu liczby osób w wieku emerytalnym w najbliższych latach powoduje, że coraz więcej krajów w Europie ogranicza lub całkowicie likwiduje dostępne przywileje emerytalne. Reformy te dotyczą także nauczycieli. W Polsce natomiast związki zawodowe zdają się w ogóle nie dostrzegać wyzwań dla rynku pracy i finansów publicznych, jakie są związane ze starzeniem się społeczeństwa. Tych wyzwań nie dostrzega także prezydent RP, który wspierając stronę związkową, chciałby, aby po raz trzeci odłożono o rok wejście w życie ustawy o emeryturach pomostowych.

Decydując się na wcześniejsze odchodzenie z rynku pracy, nauczyciele w Polsce muszą się liczyć z niskimi emeryturami. Dla wszystkich Polaków utrzymanie obecnych przywilejów oznacza zaprzepaszczenie szans na szybszy rozwój gospodarczy i większy wzrost dochodów.